

Opis źródła:

Wypisy z korespondencji władz Republiki Dubrownika do rosyjskich dyplomantów pracujących w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Rosji lub Ambasady Rosyjskiej w Wiedniu, dotyczące pobytu Karola Stanisława Radziwiłła „Panie Kochanku”, który od kwietnia do listopada 1774 r. wraz z kilkudziesięcioma konfederatami barskimi przebywał w Dubrowniku. Wraz z nimi przebywała tam również niejaka księżna Tarakanowa, która uważała się za pretendentkę do tronu rosyjskiego.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Przetłumaczone na język polski odpisy od oryginału przechowywanych w Archiwum Państwowym w Dubrowniku sporządzone przez Frana Ilešića, Historijski Arhiv Sarajevo, fond. Fran Ilešić, kut. 7, sygn. O-IF-104.

Tekst źródła:

Archiwum w Dubrowniku

Akta Sanctae Mariae Maioris

Rektor i Radcowie Rzeczpospolitej Raguzy do Pana Ragnina

No. 24 Zważywszy jednak z drugiej strony, że jesteśmy ściśle obowiązani, aby w dalszym ciągu ze pańskim pośrednictwem informować ministerstwo o przyjeździe w te strony Księcia Radziwiłła i o jego stosunkach, napisać list niniejszy skierowując go do Petersburga, jednak z rozkazem dla Pana Schullera z Wiednia, aby, o ile miałby wątpliwości, że list ten nie będzie mógł zastać Pana w tej miejscowości zatrzymał list przy sobie dla wręczenia go Panu natychmiast po przyjeździe starając się o to, aby list nie zaginął w drodze. A więc w końcu ubiegłego miesiąca Książę Radziwiłł, Paletyn di Lwine /?! [zapewne Wojewoda Wileński], na statku pod banderą wenecką, jadący do Wenecji z 50 do 60-ciu osobami w świty oficjalistów i sług, i przybyła także z nim pewna dama nieznanego imienia, dla której widać było, że zarówno Książę jak i jego oficjeliści Wszyscy mówili, że zarówno Książę jak i jego oficjeliści byli pełni uwagi i uprzejmości. I wszyscy mówili, że muszą dalej prowadzić swą podróż, co jednak dotychczas nie zostało wykonane. Powinien Pan więc - o ile list niniejszy dojdzie do Pana w Petersburgu - natychmiast udzielić tej wiadomości hrabiemu Paniowi, jako dalszy dowód naszej dla niego uwagi, a jeżeli Pan go otrzyma w Wiedniu, jak się raczej tego

spodziewamy się, należy udzielić tej wiadomości Księciu Gallicynowi. Ambasadorowi Rosyjskiemu przy Dworze wiedeńskim, jak również Jej Cesarskiej Mości Cesarzowej i Królowej, gdyż może ona uznawszy to za stosowne zawiadomić Księcia Lubovitz [zapewne Lubkovitz] swego Ambasadora przy Dworze Rosyjskim.

Raguza dnia 31 lipca 1774

No. 25..... Ale aby nie zostawić Was długi czas bez nowych od nas wiadomości piszemy do Was list niniejszy skierowany do Pana Schullera w Wiedniu, tak jak zrobiliśmy z poprzednim listem naszym i w ten samy sposób zawiadamiamy Was dalej znowu iż Książę Radziwiłł wraz z wiadomą swoją świtą znajduje się jeszcze w tem mieście, a także dodajemy że od kilku dni rozeszły się tu pogłoski, choć nie wiadomo skąd biorą swój początek, że nieznana dama, która przybyła w towarzystwie tegoż Księcia może być jedną z księżniczek Moskiewskich. Wy zaś możecie to wszystko w związku z poprzednimi wiadomościami "per nostro disimpegno" zakomunikować w Wiedniu Księciu Golicynowi, jak również Cesarzowej aby mogła cała rzecz być przedstawiona w Petersburgu kiedy to uznacie za odpowiednie i potrzebne.

Raguza dnia 28 sierpnia 1774

No. 27..... Należy Wam podać do wiadomości, że ostatecznie dnia 9-go tego miesiąca przejechał i stąd odjechał do Wenecji Książę Radziwiłł ze swoim Dworem, a następnego wyjechała do Barletta, /koło Bari przyp./ wiadoma dama, która tu przybyła w jego towarzystwie, i że to rozstanie, a potem wyjazd znowu w jednym i tym samym dniu i do różnych miejscowości - związane z pewnymi plotkami pochodzącymi od ludzi i ich Dworu, każe tembardziej nam się domyślać jak zresztą przypuszczaliśmy od początku, że była ona prostą awanturnicą, wobec tego nie jest wskazane nigdy okazywanie jej jakichkolwiek uprzejmości, które należy czynić przez przyjeżdżające osoby wyższego stanu - i które były zastosowane względem samego Księcia...."

Raguza 2 grudnia 1774

Tłum. Z j. łacińskiego Fran Ilešić

Słowniczek pojęć:

Rektor i Radcowie Rzeczypospolitej Raguzy do Pana Ragnina – Dubrownik był republiką, która wybierała swoje władze spośród najbogatszych rodów.¹

Hrabia Panin - Nikita Panin (1718–1783), współpracownik Katarzyny II. Przez kilkanaście lat pełnił obowiązki Ministra Spraw Zagranicznych Rosji.²

Książe Golicyn – Dmitrij Golicyn (1721–1793), rosyjski dyplomata. Od 1768 do 1784 pełnił funkcję Ambasadora Rosji w Wiedniu, gdzie wspierał swoim mecenatem Mozarta.³

Księżna Tarakanowa – Elżbieta Aleksejewa Tarakanowa (? – 1775). Samozwańcza pretendentka do rosyjskiego tronu, udająca się za córkę carycy Elżbiety. Na rozkaz carycy Katarzyny została ujęta przez rosyjskich agentów i przewieziona do Petersburga gdzie zmarła w więzieniu.⁴

Pytania do źródła

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i średniej:

1. Kim byli Konfederaci Barscy?
2. Na podstawie tekstu i własnej wiedzy odpowiedz na pytanie dlaczego władze Dubrownika informowały Rosjan o pobycie Radziwiłła i jego świty w ich mieście?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Dlaczego Radziwiłł wraz ze swoją świtą zdecydowali się przybyć akurat do Dubrownika?
2. Jakie było położenie geopolityczne Republiki Dubrownika w II połowie XVIII stulecia?
3. Księżna Tarakanowa podawała się za następczynię rosyjskiego tronu, czy znasz jeszcze jakieś inne osoby, które podając się za „cudownie” ocalonych chciały dla siebie zyskać rosyjski tron?

Wskazówki:

Pozostałości po konfederatach barskich, którzy w 1772 r. ponieśli klęskę nie chcąc trafić na Sybir musieli szukać ucieczki poza terenami kontrolowanymi przez Rosję. Udali się więc w pierw do Wenecji, a stamtąd do Dubrownika, chcąc przedostać się dalej do Imperium

¹ P. Wróbel, *Dubrownik w latach 1358-1526*, Kraków 2010, s. 56-66.

² D. M. Griffiths, *Nikita Panin, Russian Diplomacy, and the American Revolution*, „Slavic Review”, T. 28/1, (1969), s. 5-8; K. D. Вугров, *Никита Панин и Екатерина II: концептуальные аспекты политических взаимоотношений*, „Вестник Российского ун-та дружбы народов”, Nr 4, (2010), s. 43-47.

³ C. Phillips, *Dmitry Mikhaylovich Golitsyn (1721-1793): An Eighteenth-century Russian Drawings Collector*, „Master Drawings”, T. 49/4, (2011), s. 534.

⁴ V. B. Lupis, *Dubrovnik i Poljska. Dubrovnik i Polska*, Zagrzeb 2005, s. 199; Por. E. Łuniński, *Księżna Tarakanowa*, Lwów 1907.

Osmańskiego. Republika Dubrownicka, której polityka zagraniczna opierała się głównie na dyplomacji, a nie sile militarnej, nie miała powodu by nie przyjmować Polaków na swoje tereny, jednak w obawie przed niezadowoleniem Rosji (będącej ich protektorką w ewentualnym sporze z Imperium Osmańskim lub Wenecją) potajemnie inwigilowała Polaków, informując o ich poczynaniach rosyjskich dyplomatów. Po kilkumiesięcznym pobycie w Dubrowniku Polacy opuścili Republikę. Pamiątką po nich jest tablica informująca o pobycie Barzan w tym miejscu.

Literatura pomocnicza:

Konopczyński W., *Konfederacja Barska*, Warszawa 1991.

Sidorski D., „*Panie Kochanku*”, Katowice 1987

Teler M., *Falszywi arystokraci. Samozwańcy, intryganci, manipulatorzy*, Warszawa 2023.

Žurek P., *Ragużani i Sarmaci: iz povijesti dubrovačko-poljskih odnosa u drugoj polovici 18. Stoljeća. Raguzančycy i Sarmaci: z dziejów stosunków polsko-dubrownickich w drugiej połowie XVIII wieku*, Zagreb 2001.

Najważniejsze cezury:

Konfederacja Barska została zawiązana w 1768 r. i przetrwała 4 lata do 1772 r. po klęsce tego pierwszego narodowego zrywu, wielu uczestników Konfederacji zginęło lub zostało wysłanych na Syberię. Część natomiast musiała ratować się ucieczką tak jak Karol Stanisław Radziwiłł, Kazimierz Pułaski czy Józef Zajączek, którzy postanowili udać się wpierw do Wenecji, a następnie do Republiki Dubrownickiej licząc, że stamtąd udadzą się do Turcji, wówczas największego przeciwnika Rosji. Chcąc powtórzyć fortel z „łże-carem”, dzięki któremu udało się Polakom w XVII w. opanować Krym, wspierali samozwańczą pretendentkę do rosyjskiego tronu Księżnę Tarakanową, która to podawała się za córkę carycy Elżbiety. Ostatecznie jednak nie udało im się zyskać wsparcia sułtana w związku z czym po kilku miesiącach wrócili do Włoch.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Tomasz Jacek Lis